

*Muanis Sinanović*

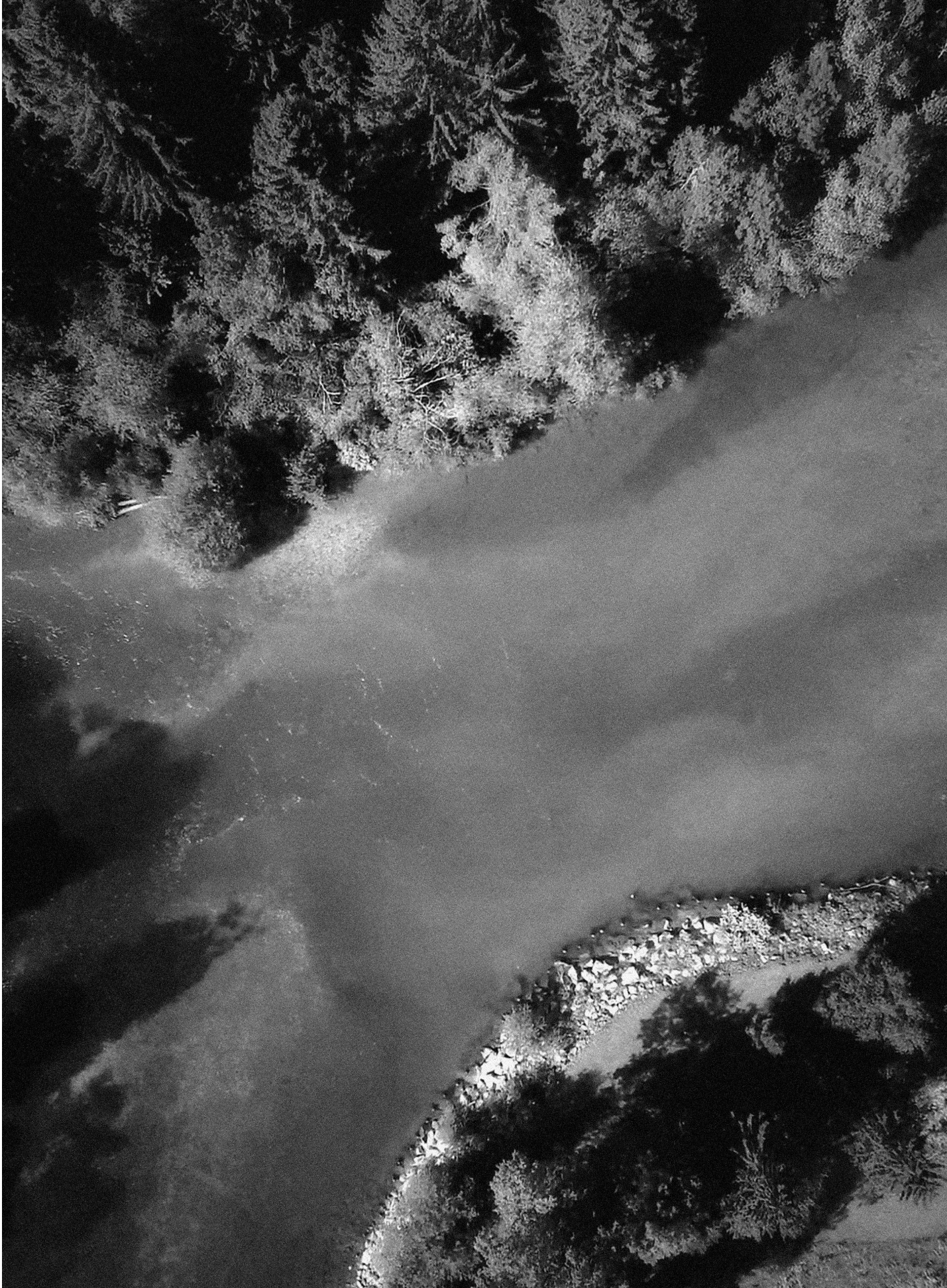
# Tiha voda pesmi poje, glasna brežgove dere

Dva filma letošnjega *Festivala dokumentarnega filma (FDF)* sta se ukvarjala s človeškim odnosom do vode in reke oziroma reki podobnih vodnih tvorb: angleški **Sava** (2021, Matthew Somerville) ter bangladeški **Dan pozneje** (Anyadin..., 2021, Kamar Ahmad Simon). Odnos med človekom in vodo je vedno intenziven. Reke so kraji, kjer nastajajo naselbine, ki se kasneje razvijejo v mesta. Morja so kraji trgovanja, izmenjav med kulturami in vojskovanja; istočasno pa kraji totalne nedomačnosti in izgubljenosti. Človeško telo večinoma sestavlja voda, z vodo se čistimo in je eden najtemeljnejših simbolov tradicionalnih človeških diskurzov. Na kakršenkoli način pristopiš k temi, boš v nekem smislu prišel na isto točko. Zato sta oba filma sorodnika že zaradi svoje teme, ki določa njuno obliko.

Istočasno se oba tudi soočata s potovanjem, ki ga določa voda. Britanska filmarja se odpravita na dolgo pot od ustja proti izteku Save. Od Jesenic, preko Hrvaške do Srbije. Sava pripoveduje pesem o sebi. Delno se zapleta v tisto ideologijo narave, ki naravnim pojavom pripisuje antropomorfne lastnosti in zavest. Vendarle pa bi bilo takšen pristop naivno odpraviti s preprosto materialistično kritiko. Nova spoznanja v fiziki in filozofiji napeljujejo k možnosti vseprisotnosti zavesti v vesolju, četudi ta zunaj nas ni antropomorfna. Tisočletij kozmologij, kjer imajo reke pomembno vlogo, pa tudi ni mogoče odpraviti z nekoliko upehanim modernističnim zagonom. Vseeno bi lahko bila pesem v svoji zasnovi nekoliko bolj izvirna. Vendarle pa nas lirski subjekt Save v svoji vesoljni in samozadostni samoti nagovarja, zarezuje v nas kot v kamnine. Sava tiho teče. Ob njej pa ljudje: upokojenci, umetniki, proletarci, kmetje, progresivci, rasisti. Progresivni kmetje, rasistični Posavci, popolnoma deprimirani bosanski Srbi, poetični imami.

**Sava** je pravzaprav zelo preprost film – in najbrž se bo komu zdel preveč preprost. Sestavljajo ga besede, posnetki Save, nekaj lepih preletov drona. Pripovedi ljudi se vrstijo brez kakšne dramatične ali konceptualne zaokrožitve. Vse skupaj bi se lahko zdelo kot nekakšen površen safari dveh mladcev z Zahoda, če ne bi sopostavitev Savine pesmi – ki jo bere Mira Furlan – in utrinkov človeških tragikomedij odpirala neko časovno razpoko med zgodovino in trajanjem, ki človeške tegobe, množične dinamike in osebne poti postavlja v področje relativnega. Izjav – včasih ganljivih, lepih, drugič grobih in depresivnih – bržčas ne smemo obravnavati antropomorfn. Poanta je nasprotna; v primerjavi z velikimi tokovi narave in mogočnim jezikom kozmosa, ki mu človek lahko le posodi glas, je vse skupaj pravzaprav prav toliko nično, kot je pomembno. Človek je bitje, ujeta med nedoumljiva vse in nič, obsojeno, da preživi zemeljske dni v nekakšnem limbu. Film je bolj poetični vizualni esej kot klasični dokumentarec.

**Dan pozneje**, na drugi strani, je dokumentarec v ustaljenem pomenu in svojo formo izkorišča na najboljši mogoč način. Spremlja posadko parnika in potnike na poti skozi Bangladeš. Kanal je nekakšna arterija dežele, v katero se stekajo vse njene življenjske sile, ljudje z vseh koncev, pripadniki različnih razredov, religij, političnih prepričanj, sledilcev različnih interpretacij iste religije. Nehote dobimo arhetipski portret ladje norcev. Posadka se neprestano sooča z ovirami, koordinacijo z ilegalnimi plovili in podobno. Starci objokujejo zavoženost svojega naroda. Influencerji izkoristijo vsako priložnost, tudi nesrečo, za snemanje s selfie palico in vznemirljivo poročanje. Punčke, nastopačice, potujejo same. Hipijevski študentje se pripravljajo. Nekdo je razburjen, ker ga ne pustijo na stranišče v prvem razredu. Bogati v prvem razredu združijo srebrno žlico z religioznostjo. Fundamentalisti



kritizirajo nefundamentaliste. Ozaveščeni študentje konfrontirajo politike. Na tej ladji je vse v protislovju z vsem ostalim, polna je rje, zdi se, da bo vsak čas razpadla ali poniknila v onesnaženi vodi. Dekleta ne morejo dojeti koncepta dokumentarnega filma, filma brez heroja in heroine. Vse je v zamudi in nihče ne more vedeti, ali bo prišel do cilja. In res ladja nazadnje nasede na skritem peščenem otoku.

Slušno ozadje vsega tega je radio, ki poroča o poteku volilne kampanje. Država je v razsulu. Vse skupaj spremlja nekakšen oblak letargičnosti, ki pa je, paradoksnost, tudi poln vseh barv življenja, vesolja in trpljenja, skrbi, strahu in upanja.

Režiserjev pogled je pogled pesnika, ki gleda na človeško življenje kot na nekakšno celoto, nekaj zrelega, zaobljenega in zaokroženega, ne pa pogled pripovedovalca, ki brska po osebnih zgodbah in psiholoških odnosih. Enako vlogo imajo voda, naravni pojavi, noč, mesta ob poti, stavbe, stare ograje, šank in ljudje. Istočasno gre za pričevanje in kuriranje stvarnosti. Med obojimi ni nobenega protislovja. Če citiramo Wallacea Stevensa:

*Pesem je krik svojega trenutka,  
je del stvari same in ne govori o njej.  
Pesnik izgovarja pesem tako, kot je,  
ne, kot je bila.*

Realnosti v tem primeru ne moremo razumeti niti kot nekaj objektivnega niti subjektivnega: pesnikovo doživetje je objektivno toliko, kolikor je okolica subjektivna.

V obeh primerih torej lahko govorimo o določeni poetiki v pravem smislu. Poetiki določa voda, a vendarle sta si različni. Prva je nekoliko eterična, metafizična; druga je vitalna, v življenje se spusti z »glavo naprej«; prva se oddaljuje od ljudi k naravi; druga se približuje človeku in ji nič človeškega ni tuje. Nasprotujeta in hkrati ustrezata regionalnim stereotipom. Angleški je poduhovljen, istočasno pa na meji *new age* filma; bangladeški je konkreten in življenjski, hkrati pa stalno v stiku s kolektivnimi praksami religije.

Odločitev, da se skupaj znajdetaj v izboru letošnjega FDF-ja, se zdi osmišljena, saj drug drugega odsevata. Njuna povezanost sicer nikjer ni bila posebno izpostavljena in bržčas ju bodo slovenski gledalci težka znova ujeli v paru. Sava je film, ki zaradi svoje preproste zasnove in izpeljave morda ne bo všeč vsakemu, kljub temu da ga je mogoče gledati kot nekaj sublimnega; Dan pozneje pa bo ljubitelje dokumentarcev, tega vedno in danes še posebej vitalnega žanra, težko razočaral.